

DE VERBIS VENERABILIS ANSEMI.

(Faldit Marten. *Ampl. Collect.*, t. VI, p. 987, ex ms. codice reginæ Sueciæ.)

Venerabilia Pater Anselmus, dum adhuc esset abbas Becci, quadam die dum nimium mente meditabatur, et nimium cogitando quasi cogitationibus suis perturbabatur. Cui dixit quidam monachus ejus qui forte præsens aderat : « Domine Pater, pro Deo rogo, dicite quid cogitatis, quia video vos cogitationibus vestris turbari. — Dicam, inquit. Ecce hoc cogitabam, si esset aliquis homo dives qui haberet gregem ovium, et vocaret puerum tam debilem et parvum ut lupus veniens facilius tam illum quam ovem aliquam asportaret, et illi oves suas commendaret custodiendas, ita tamen ut si quamlibet ex eis perderet, anima hujus pro anima illius iret, non valde timere deberet? Si autem uni cuilibet ipsarum ovium et forsitan infirmiori et stolidiori cæteras committeret dicens : Ovis, habeto curam istarum ovium, et scito quia si perdidideris aliquam earum, sanguinem ejus de manu tua requiram, et erit anima tua pro anima ejus, nunquid non timere deberet ovis illa? Quam securitatem habere posset? Ita est de me. Ego, inquit, ego sum puer parvus, ego infirma ovis et debilis, ego facilis ad rapiendum quasi quilibet alius, cui Deus ereditur curam ovium suarum ut eas regam, custodiam, pascam, eo pacto ut si negligentia mea aliqua ex eis perierit, erit anima mea pro anima ejus, et sanguinem ejus de manu mea requirit Deus. Ideo timeo, ideo conturbor, quia scio horrendum esse in manus Dei viventis incidere. » Et C

A frater propitius ait : « Domine, sit vobis Deus, quare talia cogitatis et dicitis? Nullus hoc cogitat quod cogitatis, ecce alii abbates gaudent et læti existunt. » Respondit : « Fortassis Deus dedit illis securitatem, ideo jocundantur et hilarescunt; mihi autem non dedit, idcirco jure timeo, quia scio illum pecuniam suam exigere cum usuris ab iis quibus eam commisit. »

DICTA ANSEMI.

Judicium regale est judicium sponte quæsitum, monachi judicium imperatum. Abstinencia cujuslibet sæcularis potentis ex propria venit voluntate. Abstinencia monachi ex prælati pendet arbitrio. Tristitia regis vel cujuslibet potentis est superba. Tristitia monachi suavis est et compunctione plena. Tria sunt quæ hominem faciunt honeste vivere inter homines : verecundia, silentium, modestia.

Quidam monachus Becci petebatur ad episcopatum Ecclesiæ Belvacensis, cumque S. Anselmus abbas huic electioni assensum præbere nollet, et monachum suum petentibus non concederet, dixerunt petitores : « Domine, nos eligimus eum, non ipse se ingerit, quare non vultis concedere quod petimus? — Si, inquit, ipse Deus me eligeret, adhuc timerem, quia ipse per prophetam elegit Saulem, et per semetipsum Judam traditorem, qui ambo reprobati sunt.

309-310 QUÆDAM DICTA UTILIA

COLLECTA

EX DICTIS S. ANSEMI CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI (7).

(Ex bibliotheca Vaticana.)

O homo, qui ex anima rationali et humana carne subsistis, conditionis miseræ, repletus multis miseriis, miser et miserabilis; homo pauper, cæcus,

nudus, plurimis necessitatibus subditus, ad eor tuum revertere. Quid foris vagaris? Quid foris quæris? Quid in carnalibus studes? Quid in sæcularibus te

NOTÆ.

(7) Le dernier éditeur de S. Anselme a publié dans l'appendice (p. 545-547), un petit recueil de quelques sentences tirées de ses écrits, et intitulées *Quædam dicta utilia*, etc. C'est, suivant toute apparence, le même recueil qui, dans un manuscrit de Thomas Digbey (Bib. Angl. ms. par. 1, n. 1759), porte pour titre *Sententiæ Anselmi*. Il est marqué dans ce qu'on en a imprimé que ce fut un copiste qui le recueillit des discours qu'Anselme faisait de vive voix. Ce copiste au reste pourrait fort bien être

D Alexandre, d'abord moine du Bec, puis de Cantorbéry, à qui Wion et Possevin attribuent un semblable recueil. Après tout, la dernière partie de ce qu'on en trouve dans l'appendice n'est autre chose que pour mot que la dernière des homélies de saint Anselme sur un endroit de l'Épître aux Hébreux, de sorte qu'on pourrait réunir ce petit recueil aux ouvrages sincères de notre saint, puisqu'il ne contient que ses propres paroles.

implicas? Quid in vanitatibus te involvis? Inferioribus delectaris, et ab omnibus interioribus et superioribus elongaris; per ea quæ foris sunt diffunderis, et in his quæ intra te sunt confunderis. Quanto magis ad mundum accedis, tanto longius a Deo recedis. Quanto magis foris es sapiens, tanto magis intus stultus efficeris. Quanto magis extra lucraris, tanto magis intus perdis. Quanto magis in iis quæ foris sunt vagaris, tanto magis intus evacuaris. Quanto magis in temporalibus es sollicitus, tanto magis in spiritualibus es mendicis. Quid est quod omnia ordinas, et te ipsum non vis ordinare? Quid in omnibus es prudens, et circa temetipsum insipiens? Quid est quod omnia quæ foris sunt sollicitus es bona facere, et temetipsum sinis semper esse malum et inutile? Dormit in te Spiritus Dei, et vigilat in te spiritus mundi? Vacat in te ratio, et viget in te sensus? Exstinguitur in te Spiritus Dei, et dominatur in te caro mundi? Fervet in corde tuo amor terrenorum et moritur in te amor æternorum honorum? Mundum diligis, et Deum derelinquis? Omnium recordaris, et tui ipsius oblivisceris? Quæ super terram sunt desideras et diligis, cœlestia vero non curas? Appropinquas ad interitum, et longe fis a salute? Curris ad diabolum, et prolongaris a Deo? Redi, redi, prævaricator homo, ad cor, quia loquitur Deus omnipotens pacem ei qui convertitur ad cor. Omnia mundi hujus tibi dedit Deus, et tu propter omnia relinquis Deum? Omnia propter te fecit Deus, et tu propter omnia dimittis temetipsum? Propter omnia quæ occurrunt tibi dimittis Deum, et idcirco omnia dimittent te. Propter creaturas relinquis creatorem, et ideo contra te insurgunt omnes creaturæ, quia offendendo Creatorem, offendisti omnem creaturam. Et ideo omnes creaturæ, quæ factæ sunt in ministerium et utilitatem tuam, convertentur ad vindictam et pœnitentiam tuam; et væ tibi erit sine fine, quia noluisti habere bonum sine fine.

Recognosce itaque, homo, recognosce temetipsum. Recogita quod nihil facis. Attende quod vilis et malus es. Plange, homo miser, plange, incessabiliter peccata tua. Dele lacrynis malitias et miseras tuas, quia voluntate propria peccasti. Displiceat tibi super omnia. Displiceat tibi toto corde, et continue displiceat tibi, quod Dominum immensæ majestatis, habentem potestatem omnis carnis, et mittere corpus et animam in gehennam, ausus fuisti offendere. Amarescat tibi amarissime cor tuum, quod Deum summum Patrem incomprehensibilis majestatis, misericordiæ ineffabilis, qui benignus et misericors est super ingratos et malos, faciliter, voluntarie, libenter et delectabiliter offendisti. Totus displiceas tibi, ut possis totus placere sibi, qui est summus, verus et solus Deus, cui nemo placet, nisi qui sibi metipsi placet; et nemo displicet, nisi qui sibi metipsi placet. Dissipat namque Deus ossa eorum qui hominibus placent, et quod altum et pulchrum est apud homines, abominabile est apud Deum. Mirum est de te, homo miser; ad mala quippe totus es avidus, totus

A promptus, totus facilis, totus sapiens et mobilis, et totus sollicitus ad malum. Ad bonum autem totus es durus, totus piger, totus incredulus, et rebellis es ad bonum.

Unde tibi hoc nisi a carne, quam tantum diligis et sequeris. Quia vero carnem sequeris, carnem diligis; et quia carnem sequeris, opera carnis facis, et cum ipsa punieris. Carnis tuæ fructus est libido, concupiscentia, infirmitas, fragilitas et dolor. Vermis et putredo, putens et fetidus fetor. Tu ipse es tenebris ignorantiae sic excecatus, ut nescias quid sis. Non attendis quo vadis, nec animadvertis factum tuum, neque insidias inimici et tentationes fraudulentas intelligis, totus negligens, nec cogitas quod tendere debeas. Viam nescis, et non inquiris, grandis namque tibi restat via; sollicite quæris cibum, vestitum, et requiem, et omnes carnis necessitates quando indiges; de vita vero et salute animæ tuæ semper tepens non curas, licet semper indigcas, plenus malitia et nequitia. Miser homo ut miserum corpus pascas et vestias, et carnis voluptatibus, quæ post paucos dies a vermibus devorabitur, satisfacias, sollicitus laboras, curris et discurras, vigilas, somnum non capis oculis ut repleas ventrem, et pro anima tua, quæ Deo præsentanda est in cœlis, cur non sollicitus fatigaris; ut ipsam pascas bonis operibus, et induas virtutibus, ne appareat confusio nuditatis ejus? Homo tristis quæris semper implere ventrem, et cur non pascis animam esurientem? De vase stercoreum semper curas, et de Dei imagine cur non curas? Pascis sterilem, et quæ non parit, animam esurientem non satias bonis? Væ tibi est, quia anima tua propter famem in te deficit. Væ tibi, et væ tibi erit, quod reddis quæ sunt Cæsaris Cæsari, et non reddis quæ sunt Dei Deo; et ideo maledictus es a Deo, et confunderis ab eo. Vide, miser homo, vide, quia totum est vanitas, totum stultitia, totum dementia, quidquid cogitas, quidquid vis, quidquid loqueris, quidquid facis in hoc mundo, præter id solum quod in Deum, et propter Deum, et ad honorem Dei facis. Quidquid sine Deo facis, totum est malitia et vanitas, quia nihil est bonum sine summo bono. Certe magis miseria hominis est cum illo non esse, sine quo esse non potest.

D Vide, homo miser, quia ad imaginem et similitudinem Dei creatus es, et propter nimiam charitatem Domini nostri Jesu Christi morte turpissima redemptus et liberatus es, et ad videndam claritatem summi Dei sola inæstimabili misericordia sua vocatus es, et plurimis beneficiis ex quo esse cœpisti, ab altissimo Patre totius veritatis ad vitam æternam cum ipso habendam per unicum filium suum invitatus es. Miser homo, recognosce hunc honorem. Intellige dignitatem et honorem tuum, quo a tanta majestate honoratus es. Æternus enim Deus et immensus creavit te, formavit te, et invitavit te. Maximus honor, et amplissimus amor. Cognosce, o homo, honorem tuum, et enre, gratias agens, ad invitatorem, ne forte si ingratus ire nolueris, sed aut villa, aut

hobus, vel uxore te impediēris, iratus Dominus ju-
beat te succendi, et tibi ostium vitæ æternæ in per-
petuum claudatur. Cognosce ergo, o homo, honorem
tuum, et honora Creatorem tuum. Sed heu! hodie
recte potest dici de te, homo: *Homo cum in honore
esset non intellexit; comparatus est jumentis insipienti-
bus et similis factus est illis.* Dignum certe et justum
est ut qui noluit esse socius angelorum, fiat similis
jumentorum, et qui destruxit in se imaginem et si-
militudinem Dei, dignum est ut imago et similitudo
jumentorum adhæreat ei. Cognosce ergo te, miser
homo, cognosce te meliorem esse avibus, digniorem
cunctis animantibus. Noli similis esse jumentis insi-
pientibus, quæ tantum vitam præsentem cogitant,
quæ tantum carnalia et corporalia appetunt, terrena
et temporalia diligunt, quia nec alia sciunt.

Homo, non te subjicias carni, non sis amator
mundi. Nec te sustineas esse filium diaboli, propter
honorem potentissimi, sapientissimi et incomprehen-
sibilis Patris tui altissimi Dei. Propter admirabile
nomen Dei æterni non te constituas adversarium et
homicidam tui. Propter amorem benignissimi Dei

non te facias inimicum et contrarium omnipotentis
Dei. Propter magnitudinem et dilectum Filium Dei
Christum Dominum non te facias socium dæmonum,
et combustionem ignis æterni, qui redemptus es
pretiosissimo sanguine Agni immaculatissimi. Noli
tantum pretium vilipendere, quod pro te Filius Dei
dignatus est exsolvere, ne sempiternis involvaris in-
cendiis. Tunc enim pœnitentiam maximam habebis,
sed sine remedio. Tunc dolorem inopinabilem pa-
tieris, sed sine fine tormentis plenus eris, nunquam
tamen alleviaberis. Quia quisquis non flebit, flendi
dum tempus habebit, æterno luctu lugebit, sed sine
fructu. Redi ergo ad te, redi, nec tardes converti ad
ihum qui te sua potestate fecit, sua sapientia rede-
mit, sua inenarrabili bonitate ad se vocavit, et
B exspectat adhuc quotidie, et coronabit. Quid quæris
extra illum? Quid? Quid desideras præter ipsum?
Quid tibi placet sine ipso? Ipse fecit omnia, ipse ha-
bet omnia, ipse est omnia. Quidquid bonum cupis,
quidquid pulchrum quæris, quidquid dulce et dele-
tabile requiris, totum in ipso invenies, et in ipso
perfrueris; si gaudere vis, ipse gaudium est, etc.

Exponente magistro Anselmo, hæc collegit N: Amanuensis.

(*Ex mss. Corbeiensi. s. 596.*)

Deus solo verbo vel voluntate plasmavit hominem,
non per angelum, ut quidam volunt. Et nota quod in
aliis operibus ait Genesis: *Dixit Deus, et facta sunt.*
Sed cum de creatione hominis loqueretur ait: *Ma-
nus Dei fecerunt hominem;* vel: *Faciamus hominem*
ad imaginem et similitudinem nostram, non quod ta-
men magis factus sit quam alia; sed ut ostendatur
dignitas hominis, qui ab ipso summo Deo artifice
non ab opificibus ejus, et cum consilio magno sic
factus. Ad imaginem Dei dicitur esse, quia rationa-
lis et sapiens ut Deus. Ad similitudinem ita. Deus
unus est, non ut nos in quibus diversa, ut substan-
tiæ vel accidentia uniuntur in unum, sed ineffabili
modo et in omnibus est, et omnia complet, et tamen
pro rebus immutatur. Illis incisis, non inciditur;
truncatis, non truncatur; augmentatis, non augmen-
tatur; diminutis, non diminuitur; sordidatis, non
sordidatur. Quod si quæretur quomodo hoc potest
sciri, anima est inde similitudo, anima ut in cor-

pore pro quo inciso, non inciditur; augmentato, non
augmentatur; imminuto, non imminuitur; et sic ut
ad similitudinem Dei istud sciendum, quod Scriptura
raro dicit hominem imaginem Dei, quod soli conven-
nit Filio Dei, sed ad imaginem. Augustinus: *Omnis*
C *Adam, dum vult perverse esse similis, cedit in captivi-
tatem, unde clamet ad eum a quo cecidit: Quis simi-
lis tibi? Est autem homo justus qui diligit inimicos,
et benefacit eis, similis est Deo ad cujus imaginem
factus est, qui solem suum facit oriri super justos
et injustos, et pluit super justos et injustos; sed
hæc obedientia est, non superbia. Est ergo bene si-
milis qui credit Deum summum esse, nullo egere, se
vero non per se, sed apud Deum esse: qui vero per
se vult esse ut Deus, a nullo est. Perverse vult simi-
lis esse, ut diabolus qui noluit sub eo esse; et homo
qui.... servus noluit teneri præcepto, voluit ut nullo
sibi dominante esset quasi Deus.*

Magister Anselmus super versum illum: *Decebat enim eum per quem omnia et ex quo omnia*
(Hebr. II, 10).

Deus omnipotens si nullam penitus creaturam fe-
cisset, in seipso plene beatus esse potuit, quippe
nullo indigens, sed sibimet usquequaque sufficiens.
Volens autem ea summa bonitate creaturam beati-
ficari, quod ipsius tantum cognitione et amore fu-
urum erat, angelicas creaturas fecit a quibus lauda-
retur, non ut ei de laude eorum aliquid accresceret,
sed ipsis. Porro eadem bonitate, ut laus imperfecta
non esset, corpoream creaturam condidit ac beati-
ficare voluit. Hac de causa spiritum rationalem cor-

D pori indidit, qualiter bene regendo ipsum, simul
cum corpore in Deo beatificaretur; et ita laus Dei ab
omni creatura plena esset. Inde est quod omnia lau-
dare Deum dicuntur, dum rationales creature, an-
geli scilicet et homines, miram Dei potentiam et
bonitatem tam in se, quam in cæteris creaturis ni-
tantur et laudant. Sic ergo Apostolus ait: *Propter
eum omnia, scilicet laudandum et glorificandum, et
per eum omnia nihil, scilicet superflue.* Quod si verum
est, imo quia verum est, hominem ad gloriam duci

necesse est : quæ cum necessitas non aliunde quam ex maxima Dei, quam prædiximus, bonitate descendit, homo a peccato suo perditus est. Ergo ad gloriam non ducitur, ergo ipse non laudat; consequenter igitur corporea creatura non laudat; otiose igitur facta est. Quod si ita est, ergo nec ipsi angeli plene laudant, cum numerus eorum sit diminutus. Ut autem hæc omnia inconvenientia ab ipso quo procedunt fonte supprimamus hominem perditum ad gloriam duci constituamus, cujus gloriosæ salvationis ordinem, ipso auctore adjuvante, videamus. Deus hominem ipsum sic in medio condidit, ut si obediens ei existeret, paracta obedientia, sine interposita morte de mortali immortalis fieret, sin autem de mortali in mortem præcipitaretur. Persuasus ergo a diabolo, juxta terribilem Dei comminationem de mortali mortuus factus est, et juste a diabolo possessus cui sponte cõsenserat. Voluit tamen eum Deus requirere, quia licet sponte, aliena tamen cecidit persuasionem. Diabolus vero requiri non debuit, quia in naturæ suæ firmitate per se ipsum, nulla extrinsecus persuasionem cecidit. Oportuit ergo ut auctorem salutis haberet, per quem justa ratione ad Deum rediret. Videamus ergo quis ille auctor esse potuerit. Si Deus simpliciter esset, poterat quidem diabolum vincere, hominem eripere; sed hæc sola jam esset potentia, non ratio justitiæ, si diabolo, qui mortis habebat imperium, sicut ait Apostolus, quamvis rem alienam injuste invasisset, tamen sponte assentientem juste obtinenti hominem sic subditum auferret. Si homo simplex esset, quomodo in natura corrupta resisteret, qui in meliori statu positus, tam facile succubuit? Hic notandum est quia gratia Dei vim non infert libero arbitrio. Rursus, si hanc pugnam angelus insumeret, quare propterea diabo-

lus victus etiam hominem amitteret, ratio non esset. Sed nec angelus in homine hoc poterat, quia si in sua simplici et forti natura infirmus inventus est, multo magis infirmæ huic naturæ, humanæ videlicet, admistus debilis inveniretur. Oportet ergo ut auctor ille salutis Deus in homine sit, qui ex hoc quod Deus est, possit; ex hoc quod homo, debeat congruo multum ordine; ut sicut diabolus mala fraude primum rem invasit alienam, ita Deus bona, ut ita dicamus, fraude rem suam efficeret per gratiam: et sicut homo ille propria libertate succubuit, ita homo iste ex arbitrii libertate diabolo resisteret: quem et pati oportuit, ut diabolus in eo peccaret in quo culpam non reperit illum puniendo. Hunc quippe, sicut et cæteros, omni genere tentationis aggressus est, blandis primum, ut draco, deinde asperis, ut leo: ad ultimum occidit; et sic justissime omne suum in homines dominium perdidit, dum se ultra licitum extendit. Unde adhuc lex communis habet, ut debitum perdat qui plus quam debitum exigit. Sicut ergo in ipsum qui ei non consensit, jus amisit, ita in omnes filios ejus qui ejus innocentiam imitantur. Nunc vero iste in morte remanere non debuit, quia hoc modo nec sibi nec alteri profuisset. Per passionem ergo consummandus erat, ut ita suos sequaces consummaret; et hoc est quod Apostolus ait: *Decebat, etc.* Singulos passus nota. *Decebat multos filios in gloriam adducere eum, scilicet Patrem, propter quem, scilicet laudandum et glorificandum, facta sunt omnia*; et hoc dando auctorem salutis, scilicet Christum, et hunc dando passioni, et sic consummando. Quem ordinem si diligenter attendis, videbis hominem debuisse salvari, etiamsi nullus angelus cecidisset.

SANCTI ANSELMI

CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI

OPERUM PARS TERTIA

EPISTOLARUM LIBRI QUATUOR.

311 MONITUM.

Sanctus Anselmus egisse se monachum per annos triginta tres cum Baldrico priori Beccensi ipse jam Cantuariensis archiepiscopus scriberet, ipsemet testatur in epistola 7 libri III, tribus videlicet annis absque prælatione, quindecim in prioratu, totidem in abbacia, e qua ad Cantuarienses infulas abductus est. Eo itaque ordine ipsius epistolas quatuor his libris seorsim dispositas habes. Primo libro continentur quas scripsit nondum abbas; secundo, quas dedit abbas; tertio et quarto, quas misit archiepiscopus. Quartum hunc, quem adjecimus, librum implent epistolæ quæ hactenus ineditæ fuerunt, et quas ex diversis mss. deprompsimus.